

внутрішнього світу персонажів, відтворенні історичної пам'яті та формуванні індивідуального стилю авторки.

Список використаної літератури

1. Граматика української мови. Синтаксис : підруч. / І. Р. Вихованець; голов. ред. М. С. Тимошик ; ред. Л. Л. Щербатенко. Київ: Либідь, 1993. 368 с.
2. Забужко О. Музей покинутих секретів. Вид. 5-те. Київ: «Видавничий дім «КОМОРА», 2025. 830 с.
3. Титаренко О. О. Особливості роману О. Забужко «Музей покинутих секретів». *Теоретичні та прикладні проблеми сучасної філології*. 2019. Вип. 8, ч. 2. С. 190–195.

Софія Богач,

студентка

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка

науковий керівник – кандидат філологічних наук,

доцент Марія Наливайко

АНТРОПОНІМИ В РОМАНІ АНДРІЯ КОКОТЮХИ «ВИГНАНЕЦЬ І ЧОРНА ВДОВА»

Детективна проза Андрія Кокотюхи є помітним явищем сучасної української літератури, однак її ономастичний простір, зокрема антропологічний, залишається малодослідженим. Роман «Вигнанець і Чорна вдова» відтворює київський детективний антураж початку ХХ століття та відзначається багатою системою антропонімів, які несуть інформативне характеристичне та сюжетотвірне навантаження. Інтерес до цієї проблеми зумовлений тим, що власні імена персонажів роману не є випадковими: вони несуть семантичний, етимологічний і художній сенс, що суттєво впливає на сприйняття образів.

Антропонімна система «Вигнанець та Чорна вдова» охоплює повні офіційні найменування (ім'я + по батькові + прізвище), скорочені форми, прізвиська та апелятивні найменування, що переходять у власні назви. Серед усіх власних назв роману антропоніми є найчисельнішими: вони

супроводжують кожного значимого персонажа і часто містять авторську характеристику. Виділяємо кілька функціонально-семантичних груп: імена з прозорою етимологією, що корелює з рисами характеру, прізвиська за зовнішніми ознаками, прізвиська за родом діяльності, апелятивні найменування, що набувають функції власних назв.

Антропоніми – вид оніма, будь-яка власна назва людини (чи групи людей), в тому числі ім'я, ім'я по батькові, прізвище, прізвисько, псевдонім, криптонім, кличка, андронім, гінеконім, патронім [2, с. 40].

Головний герой роману – Платон Якович Чечель, молодий київський слідчий, чиє ім'я грецького походження і традиційно тлумачиться як «широкий», «широкоплечий», «здоровий». Анастасія Вегеш зазначає, що автор вкладає в нього ширший смисл через уста персонажа Ніколи Садовського, котрий роз'яснює: у широкому сенсі це означає «той, хто не боїться йти проти течії» [1, с. 37]. Така характеристика є точним зліпком з долі героя: відмовившись визнати маніяком особу, наближену до царя, Чечель утрачає службу, репутацію та суспільний статус. Після викриття злодіянь він сам констатує: «вигнання – моя доля» [1, с. 299]. Таким чином, доантропонімне значення імені повністю реалізується у сюжеті. Прізвище Чечель не несе очевидного апелятивного значення, однак його звукова різкість і незвичність вирізняють героя серед інших персонажів.

Нікола Самсонович Садовський – товариш Платона Чечеля, поліцейський, двоюрідний брат Чорної вдови. Офіційна форма Нікола (а не Микола) підкреслює грецьке походження: ім'я означає «переможець» або «воїн». Герой пояснює: «Проте в офіційних документах значуся Ніколою. Так нарекли батьки. Ім'я грецьке, у нас не аж так часто трапляється» [1, с. 32]. Андрій Кокотюха цим проводить паралель між Платоном і Ніколою – обидва мають рідкісні грецькі імена, але їхні долі розходяться. Оточення характеризує Садовського по-різному: для когось він незамінний помічник, для когось лакей, якого підібрали на вулиці».

Іван Макарович Захарченко – один з перших персонажів, що появляються у книзі. Старий сищик, зі стриженим коротко, під глечик волоссям. Знаменитий київський агент-пошуковець. Його прізвище, що досить часто зустрічається серед українського населення є патронімом від імені Захар. Іван Макарович у книзі описується так: «міцно збитий й незграбний на вигляд дядько, з сивими пишними вусами, що робили його схожим на намальованого козацького полковника» [1, с. 5]. Його ім'я, по-батькові та прізвище ще більше підтверджують його національний та відданий своїй справі образ.

Родина барона Альфреда Вільгельмовича фон Шлессера демонструє характерну для заможного середовища тогочасного Києва орієнтацію на іноземні форми імен. Барон, якого дружина кличе Альфі, а сам себе він іронічно називає «старим пеньком», є носієм германського аристократичного іменника. Його діти несуть прозорі характеристики вже через форми своїх імен: алкоголік Василь відомий у родині як Базиль; Варвара отримала в світських колах прізвисько Сапфо – алюзія на давньогрецьку поетесу; анархіст Марко або Маркус у власній родині отримує прізвиська – «бур'ян, паршива вівця», а для двірника він Панич.

У книзі Варвара має чіткий, насичений опис: «як для жінки вона мала заширокі плечі, грубуваті руки і при тому – невеликі груди. Риси обличчя зберігали породу й аристократичність, випнуті вилиці, форма носа не надто правильна, помітна горбинка, губи затонкі, брови зрослися біля перенісся. [1, с. 68,69]. В перекладі з латинської Варвара означає «чужоземка», «дикунка». Можна припустити, що автор не випадково вибрав саме це ім'я для персонажа.

Окремого розгляду потребує образ Марії фон Шлессер, винесеної в назву роману під прізвиськом Чорна вдова. Репутація, зафіксована кількома персонажами роману як характеристика, стає ім'ям-долею: Марія «заміжня втретє», а її попередні чоловіки не пережили шлюбу. Само ж ім'я Марія – одне з найпоширеніших у слов'янській традиції – у цьому контексті набуває іронічного забарвлення: ім'я, яке асоціюється з образом Богоматері, належить

жінці, за якою тягнеться слід смертей. Цей контраст є усвідомленим авторським рішенням.

Значну групу антропонімів роману складають інформаційно-оцінні прізвиська, що характеризують персонажа за зовнішніми ознаками або фізичними особливостями. Так, Митя Більмо – один із постатей злочинного світу – отримав прізвисько через характерну ваду зору: «Білявий такий, з більмом на лівому оці» [1, с. 167]. Гриць Вовк – персонаж, чиє прізвисько фіксує вроджену аномалію: «вовча паща – це коли піднебіння розщеплене» [1, с. 175]. Прізвиська одночасно виконують ідентифікаційну і характеристичну функції.

Окремий тип становлять прізвиська за родом злочинної діяльності. Сажотрус – злодій, що проникає у будинки через димарі. Прізвисько є описом методу його злодійства і легендарною характеристикою. Справжнє ім'я персонажа лишається невідомим – прізвисько повністю витіснило номінацію, ставши єдиним ідентифікатором у злочинному середовищі.

Прізвище Спиридон Кислий є прикладом прізвища, що відповідає зовнішності персонажа. Такі прізвища функціонують на межі власної та загальної назви, зберігаючи семантику і виконуючи пряму характеристичну роль.

Окрім персонажів, що беруть роль у творенні сюжету в книзі згадується безліч славнозвісних персонажів, знання про яких підтверджують ерудованість автора. Всі вони від Сапфо, Путіліна, Струве, до Єлизавети Баторі, Салтикової, Відока доречно вписуються в сюжетні особливості, змістовно та органічно згадуються серед рядків.

Отже, можна стверджувати, що антропонімна система роману Андрія Кокотюхи «Вигнанець і Чорна вдова» є художньо вмотивованою і функціонально насиченою. Автор свідомо обирає імена з прозорою або прихованою семантикою, що зіставляється з долею та вдачею персонажів. Прізвиська й апелювативні найменування виконують важливу ідентифікаційну

та оцінну роль. Ім'я в романі є не просто означенням особи – воно стає символічним ключем до образу, а подекуди й до цілого сюжету.

Список використаної літератури

1. Кокотюха А. Вигнанець і Чорна вдова. Київ: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2018. 320 с.
2. Словник української ономастичної термінології / Уклад. Бучко Д. Г., Ткачова Н. В. Харків : Ранок – НТ, 2012. С. 256.

Алла Боднар,
студентка

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка;
науковий керівник – кандидат філологічних наук,
викладач Лідія Ачкан

РОЛЬ РІДНОЇ МОВИ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ: ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ ВАСИЛЯ СІМОВИЧА ТА ЇХ СУЧАСНЕ ПРОЧИТАННЯ

Одним із запитів сучасного суспільства є формування особистості, здатної до швидкої соціалізації, критичного мислення, самоосвіти, духовного та фізичного розвитку. І саме мова як засіб відображення культури, менталітету нації фіксує унікальний історичний досвід народу, формує його світогляд, що передається від покоління до покоління, акумулюючи знання, традиції, норми та цінності. Через мовленнєву комунікацію людина вбирає в себе багатовіковий пласт духовних надбань нації, вдосконалює мислення, розвиває моральні якості та стає самобутньою особистістю. Питання впливу рідної мови на формування індивідуальності людини не втратило своєї актуальності й стало одним із важливих аспектів досліджень вітчизняних психологів, педагогів, лінгводидактів, серед яких Виготський Л.С., Сухомлинський В.О., Бакум З.П., Єрмоленко С.Я., Караман С.О., Мельничайко В.Я., Пентилюк М.І. Свій доробок у царині аналізу комунікативних, пізнавальних та інших функціональних впливів мови на формування інтелектуальної особистості залишив і видатний науковець ХХ століття Василь Сімович. Його педагогічні погляди через майже століття співзвучні з Концепцією Нової української школи, серед ключових компонентів